

Kolozsi Pál Péter

A közgazdasági és közpénzügyi paradigmaváltás rendszertana

**Recenzió a Közpénzügyek és államháztartástan című
könyvről**

The Taxonomy of the Paradigm Shift in Economics and Public Finance

**Book Review about Public Finances and Government
Management**

ÖSSZEFOGLALÁS

Európa sorsfordító időket él, a szemünk előtt dőlnek le a gazdaság működésével kapcsolatos korábbi dogmák. Magyarország a konvencionális és a nem konvencionális lépések vegyítésével válaszolt a válságra. Lentner Csaba rendszerszemléletű kötete szakterületről szakterületre járva mutatja be, mit is jelent a valóságban a „magyar modell”. Elemzi és értékeli a

központi költségvetés, a társadalombiztosítás, a vállalatok nehézségei, az önkormányzatok pénzügyi kihívásai, illetve a devizahiteles családok tekintetében született lépéseket.

SUMMARY

Europe has been living fateful times, the ancient dogmas concerning the functioning of the economy are collapsing

DR. KOLOZSI PÁL PÉTER PHD, elnöki megbízott, számvevő főtanácsos,
Állami Számvevőszék (kolozsipp@asz.hu).

before our eyes. Hungary responded to the crisis with a policy mix composed by conventional and non-conventional steps. The textbook authored by Csaba Lentner presents systematically what the „Hungarian model” means in reality. He analyzes and evaluates the actions taken concerning the central government, the social security system, the companies in difficulty, the financial challenges of municipalities and families with foreign currency loans.

Az elmúlt másfél évszázadban mintegy száz rendszerszintű pénzügyi válság pusztított a fejlett és feltörekvő piacokon, melyek közül a legsúlyosabb és legismertebb az 1929–33-as világválsághoz kapcsolódott. Reinhart és Rogoff, a Harvard professzorai friss tanulmányukban¹ csokorba szedték a rendszerszintű kríziseket, és arra jutottak, hogy egy pénzügyi válság átlagosan nyolc évig tart, és mintegy 45 százalék annak az esélye, hogy nem csak egy visszaesés következik be, azaz W alakú recesszió alakul ki. A nyugati világ jelenlegi válsága mind a két tekintetben „felzárkózhat”: a krízis 2007-ben kezdődött, és egyelőre nem úgy fest, hogy leszámolhatnánk vele, sőt egy esetleges újabb recesszió jó eséllyel az 1930-as évek elejének válságait is meghaladó mértékű hatásokkal járna. Minden arra utal, hogy az EU jelenlegi válsága nem konjunkturális, hanem szerkezeti válság,² aminek megoldása csak stratégiaváltásból és a gazdasági versenyképesség visszanyeréséből eredhet.³

Nem kétséges, hogy gazdaságpolitikai szempontból komoly és fontos időköt élünk: a szemünk előtt dőlnek le a gazdaság működésével és a gazdaságpolitikai válaszokkal kapcsolatos korábbi dogmák. Ezen a tényen az sem változtat, hogy a közgazdászszakma nagy része nem látta

előre az utóbbi évek fejleményeit, és így sokakat meglepett mind a válság kitörése, mind lefolyása, mind pedig elhúzódása. Howlett és Ramesh klasszikus tanulmánya⁴ szerint egy gazdaság- és közpolitikai paradigma stabilitása akkor kérdőjeleződik meg, amikor a bevett gondolkodásmód és modell sem a valós folyamatok előrejelzésére, sem pedig utólagos magyarázatára nem képes, és bár egy ideig még jellemző a régi keretek közötti magyarázatok keresése, de tudományos és a közéleti szinten is megkezdődik az új paradigma kialakítása.

Ma már kevesek számára kérdéses, hogy a közgazdaságtan megújulás előtt áll. Ennek a paradigmaváltásnak egyfajta kordokumentuma Lentner Csaba egyetemi tanár, a Nemzeti Közszerződési Egyetem Közpénzügyi Tanszékének vezetője *Közpénzügyek és államháztartástan* című átfogó, rendszertani kötete, amely felkészülten és szakmai alapokat nyújtva segít eligazodni a jelen gazdasági problémái és gazdaságpolitikai kihívásai között, különös tekintettel azokra a nem konvencionális receptekre, amelyeket egyre szélesebb körben alkalmaznak a kormányok és jegybankok a válság leküzdése érdekében.

A könyv megszületésének kontextusba helyezéséhez érdemes áttekinteni Magyarországot utóbbi éveit: honnan indulunk, és hova jutottunk el, illetve milyen eszközöket használtunk ehhez? „A tények makacs dolgok.” Varga Mihály nemzetgazdasági miniszter ezekkel a szavakkal kezdte a *Financial Times*-ben a magyarországi gazdasági és társadalmi folyamatokról 2014 januárjának végén megjelent cikkét,⁵ és ezzel csak egyetérteni lehet. Nézzük tehát, mik a tények!

Honnan indultunk? Magyarországot legyengülve, eladósodva, a nemzetközi

folyamatoknak és hangulatváltásoknak kitett állapotban, alacsony növekedési ütem és foglalkoztatottság mellett érte el a gazdasági válság 2008 végén. Minden adott volt az összeomláshoz és egy lefelé tartó spirálba kerüléshez, amit jól mutat, hogy Magyarország az előző évtized végén a csődbe jutott Görögországgal párhuzamban szerepelt a címlapokon.

2010-ben ebből adódóan egyszerre kellett költségvetési és pénzügyi stabilitást teremteni, a gazdaságot fenntartható pályára állítani, illetve a kedvezőtlen nemzetközi gazdasági környezetből adódó kihívásokat kezelni. Szükséges volt az is, hogy mindez a társadalom támogatásának megőrzésével menjen végbe, a magyar közelmúlt ugyanis számos példát szolgáltatott arra, hogy milyen félresiklott stabilizációt eredményez a politikai felhatalmazásától megfosztott válságkezelő politika. A kihívás jelentős volt, és mivel a megelőző évek döntései vezettek el a 2008-as összeomlásig, így logikus választás volt a szokásostól eltérő receptek alkalmazása. Fontos leszögezni – és Lentner Csaba könyve is ezt támasztja alá –, hogy az utóbbi években Magyarország nem egyszerűen reformokat hajtott végre, hanem mind szabályozásában, mind pedig nagy társadalmi rendszereinek működése tekintetében megújult, új alapokat fektetett le.

Hol tartunk most? A folyamatok elemzése tekintetében nincs teljes konszenzus, de a tények valóban makacs dolgok. Félrevezető lenne ezzel együtt azt állítani, hogy ne lehetne a tényekből is így vagy úgy szemezgetni – de az bizonyos, hogy a makrogazdaság legfontosabb mutatói javulást mutattak az elmúlt években. Évek óta az Európai Unió által megkövetelt 3 százalékos alatti GDP-arányos államháztartási hiány, az Alaptörvénynek

megfelelően évről évre csökken az államadósság-mutató, több mint négymillió a foglalkoztatottak száma. Soha nem látott szintre csökkent az infláció és az alapkapital, beindult a növekedés, nőnek a reálbérek, miközben az ország visszafizette a nemzetközi pénzügyi szervezetektől kapott 20 milliárd eurós hitelt, és megbízhatóan a piacról finanszírozza magát – és mindezek visszaigazolásként Magyarország 2013 nyarán kikerült a túlzottdeficit-eljárás alól is.⁶

Hogyan jutottunk el ide? Mindenekelőtt le kell szögezni, hogy minden strukturális átalakítás időt igényel, időre van ugyanis szükség ahhoz, hogy a lépések kifejthessék a hatásukat, és sikert hozzanak. A legnagyobb dilemma mindig az, miként szerezzük meg a szükséges időt, azaz a szükséges társadalmi támogatást. Ennek keretében került sor a konvencionális eszköztárba tartozó és a nem konvencionális, azaz unortodox lépések vegyítésére, amelyek kulcsszerepet játszottak a fordulatban.

Elgondolkodtató, hogy a gazdaságpolitika két fő ága, a monetáris és a fiskális politika mennyire más szintre jutottak el a nem konvencionális megközelítések elfogadásának tekintetében. A korábbi évek monetáris politikával kapcsolatos konszenzusát⁷ mára teljesen felülírta a válság.⁸ Egymást érik azok a lépések és bejelentések, amelyek szakítanak a 2007–2008 előtti bő két évtized gondolkodásmódjával – elég csak a fejlett világban széles körben alkalmazott monetáris lazításokra, állampapír-piaci intervenciókra és mentőcsomagokra, illetve jegybankok és a kormányok közötti kooperáció különböző formáira gondolni. Egy évtizede ki gondolta volna, hogy a Federal Reserve, a Bank of England, a Bank of Japan és az

Európai Központi Bank pár év alatt 6100 milliárd dollárt (!) pumpál majd a gazdaságba a válság leküzdése érdekében, ami az érintett országok GDP-jének több mint nyolcszorosa. Márpedig ez történt, és – hogy még egy közkeletű félelmet eloszlassunk – anélkül, hogy ez az infláción a legkisebb nyomot hagyta volna.

A fiskális politika területén egyelőre nem tartunk itt, bár az innovatív megközelítések itt is egyre inkább teret nyernek.⁹ Minden jel arra utal, hogy a költségvetési politika is a monetáris politika útját követi majd, de tény, hogy a dogmadöntéshez idő kell. Ha a válságot – Szapáry György párhuzamát kölcsönvéve¹⁰ – egy jéghegyhez hasonlítjuk, akkor a fiskális közzgazdászok továbbra is csak a vízfelszín feletti jégsapkát próbálják kerülgetni, miközben a monetáris területtel foglalkozó kollégáik már rég teljes erővel tekerik a kormánykereket, és leszóltak a gépházba is, hiszen tudják, hogy az igazi veszély a mélyben van.

Lentner Csaba professzor alaptézise, hogy „a magyar rendszerváltó gazdaságpolitika modelljének tekintett neoliborális piacgazdaság mint termelési és újraelosztási mód 2007-re súlyos rendszer-válságba került”, azaz a deregulációval, az állami ellenörzés háttérbe szorításával, továbbá az állami vagyon privatizációjával jellemezhető termelési struktúra „működésképtelenné vált, tartalékai kimerültek, hitele és hitelessége elfogyott”. A szerző ebből vezeti le, hogy a fejlődő államok egyre komolyabb kihívást jelentenek a fejlett világnak: a világ jelenlegi vezető gazdasági, politikai és katonai hatalma, az Egyesült Államok például „2025-ig ugyan még megörzi vezető globális gazdasági szerepét a GDP-termelésben és a fogyasztásban is, de elveszíti első helyét a globális dinamikában”. Már ma is igaz, hogy

a globális konjunktúrát döntően Ázsia tartja fenn, miközben az Európai Unió térvesztést szenved el. Mindez nem is annyira meglepő, ha figyelembe vesszük a népesség globális változásait: az Egyesült Államok és Európa a mintegy 1 milliárdos globális integrált népességéhez Ázsia további 2-2,5 milliárdos népességet integrál 2025-ig. „Az EU térvesztése mögött tehát az igen szerény gazdasági dinamika, valamint a népességvesztés húzódik meg. Az öreg kontinens népessége mintegy 30-40 millió fővel lesz kisebb 2025-ben, mint a 2005-ös közel 750 milliós szint”, olvasható a könyvben.

A kötet ugyanakkor – szerencsére – nem áll be az Európa képzelt sírja felett nekrológot olvasók sorába. Lentner Csaba ugyanis rámutat, hogy az öreg kontinensnek a felgyülemlett feszültségek ellenére továbbra is vannak olyan „nyerő lapjai”, amelyeket kijátszhat a globális kártyajátékban. Ilyen, hogy az Európai Unió „a stabilitás, az egyensúly és az egészséges gazdasági arányok térsége”, illetve az életminőség terén szintén a globális világ meghatározó régiója marad, „ami az oktatás, az egészségügy, a szabadidő, személyi szolgáltatások, turizmus, kultúra és politikai kultúra terén” is vezető szerepet jelent. Különösen fontos megállapítás ez annak tükrében, hogy a jelenlegi válságot nyugodt szívvel tekinthetjük egyfajta globális erőátrendeződesi kísérletnek, amely nem csak és nem is feltétlenül elsősorban a gazdasági növekedés dimenzióiban értékelhető. A szerző által levont tanulság – miszerint a gazdasági dinamika és a szerkezeti arányok, aránytalanságok összefüggnek, és sokszor „a stabilitás és az egyensúly ára az alacsony növekedés és a térvesztés” – fontos, és további elemzések tárgya lehet.

Van-e mindennek relevanciája egy olyan kicsi, de nyitott gazdaság számára, mint amilyen Magyarország? Természetesen van, hiszen a magyar gazdaság adott nemzetközi közegben mozog, ez határozza meg lehetőségeit, a nemzetközi körülmények „igazodási kényszert” jelentenek a magyar gazdaságpolitika számára. Amennyiben célunk a gazdasági növekedés gyorsítása, az Európai Unió régebbi tagországaival szemben meglevő fejlettségi lemaradás ledolgozása, akkor olyan kapcsolódási pontokat kell keresnünk, amelyek elősegítik a felzárkózást. Ennek egyértelmű kifejeződése a „keleti nyitás” nevet viselő kormányzati program, amely épp azt a célt tűzi ki maga elé, hogy a külkereskedelem diverzifikálása révén a magyar gazdaság ki tudja használni a feltörekvő gazdasági nagyhatalmak „húzóerejét”.

Magyarország előtt 2010-ben két út állt: a nemzetközi pénzügyi szervezetek pénzével és ebből adódóan receptjeivel, nemzeti szuverenitásunkat csökkentve a költségvetési megszorítások politikáját követni, illetve a nemzeti, állami hatáskör szélesítésével, szuverenitásunk megtartása mellett válaszolni a válság kihívásaira. Ez egy valós dilemma volt, hisz mind a két út járható – nem feltétlenül ugyanoda visznek, és nem feltétlenül ugyanolyan hepehupások, de mind a kettő reális lehetőséget jelentett a 2008-ban bekövetkezett közpénzügyi és társadalmi összeomlástól való eltávolodásra. Magyarország a második opció mellett tette le a voksot, és ennek eredményeként olyan gazdaságpolitikai mixet alakított ki, amely szakított a konvencionális megoldásokkal: deklarálta „nem a válságot kezelte”, arra csak reagált, miközben a társadalmi stabilitás fenntartása mellett a válság utáni időszak-

ra fókuszálva alakította át az állam és a társadalom működési kereteit.¹¹

Lentner Csaba kötete szakterületről szakterületre járva mutatja be, mit is jelent a valóságban a „magyar modell”. Elemzi és értékeli, hogy milyen intézkedések születtek 1. a központi költségvetés, az adósságszolgálat és az állami közszolgáltatások; 2. a társadalombiztosítási, főleg a nyugdíj-biztosítási rendszer krónikus deficitje; 3. a vállalatok nehézségei, a termelési alapfunkciók felszámolódása; 4. az önkormányzatok pénzügyi kihívásai; illetve 5. a devizahiteles családok társadalmi léptékű fizetéseképtelenné válása, az ebből adódó társadalmi feszültség tekintetében.

A szerző a központi költségvetés konszolidációja kapcsán értékeli a fiskális mutatók változását, a közteherviselés kiszélesítését, a Széll Kálmán Tervet, az Új Széchenyi Terv programjait, a diverzifikált külgazdasági kapcsolatokat. Lentner Csaba helyesen mutat rá ezzel kapcsolatban, hogy a „magas központi, önkormányzati és lakossági adósságállomány, illetve az export ellenében a magas importfedezettség miatt a nemzeti fizetőeszköz leértékelését mint bevételt gyarapító gazdaságpolitikai elemet nem alkalmazhatta a magyar kormány a 2010-es újrapozicionálás során”. Fontos ez a deklaráció, hiszen egyértelműen megvilágítja a devizahitelezés strukturális problémáját: egy ország gazdaságpolitikai szabadságának gúzsba kötését eredményezi, ha gazdasági aktorai nagy számban adósodnak el fedezetlenül külföldi devizában. Ebben az értelemben a devizahitelek térnyerésének lehetővé tétele óriási gazdaságpolitikai hiba volt, hiszen rövid távú előnyök érdekében évtizedekre kényszerpályára állította, illetve állította volna a magyar pénzügyi és gazdasági irányítást.

Az utóbbi évek egyik legfontosabb gazdaságszerkezeti átalakítása a társadalombiztosítási rendszerben zajlott le. A magyar államháztartás konszolidációjának kiemelt területe volt a nyugdíj-biztosítási alrendszer átalakítása, és máig sok félreértés van a kapcsolódó lépések logikájával és megalapozottságával kapcsolatban. Lentner Csaba rámutat, hogy a magánnyugdíjpénztárak kötelező jellegének megszüntetése, illetve a tagoknak az állami társadalombiztosítás keretei közé való visszaterelése fontos lépései voltak a rendszerszerű konszolidációnak, hiszen a tőkefedezeti nyugdíjpillér a nyugdíjrendszer finanszírozhatóságának hosszú távú javítása érdekében ugyan, de évről évre több százmilliárd forintot lyukat ütött az állami költségvetésben. Be kellett látni, hogy Magyarország ezt nem engedheti meg magának, különös tekintettel arra, hogy ez nagyon hosszú távú probléma, miután a „keletkező többletköltség csak fokozatosan, 5-6 évtized alatt szűnik meg”, ennyi idő kell ahhoz, hogy a „kiadási megtakarítás már kompenzálja a bevételkiesést”. A problémát kétségtelenül „tetézte, hogy a 2008–2009. évi nemzetközi pénzügyi folyamatok következtében a magánnyugdíjpénztári megtakarítások rövid idő alatt veszítettek az értékükből”, de az átalakítás fő oka a kötelező nyugdíjrendszer szerkezeti, strukturális problémája volt. Fontos előrelépés volt ezért a rendszer új alapokra helyezése, aminek következtében a nyugdíjkassza – kétségtelenül részben a magánnyugdíjpénztáraktól átvett vagyont értékesítéséből származó bevétel miatt – 2011-re egyensúlyba került. Ez komoly előrelépés volt a korábbi évekhez képest, amikor a folyó költségvetésből kellett évi több százmilliárd forintot az aktuális nyugdíjak kifizetésére fordítani. Szintén a fenntartható nyugdíjrendszer kialakítását szol-

gálta, hogy – amint arra Domokos László, az Állami Számvevőszék elnöke a 2011-es zárszámadásról szóló jelentés országgyűlési expozéjában¹² felhívta a figyelmet – sor került a profiltisztításra, azaz a Nyugdíj-biztosítási Alap költségvetéséből 2012. január 1-jétől csak a korhatár feletti ellátások finanszírozása történik.¹³

Nincs annyira a közpolitikai figyelem középpontjában, mégis kiemelten fontos területnek tekinthető az önkormányzati rendszer, így mindenképp üdvözlendő, hogy Lentner Csaba kiemelten és behatóan foglalkozik a szektorral. Az önkormányzatok jelentősége egyrésztől abból adódik, hogy az államháztartásnak ez a szintje van a legközelebb az adófizető polgárokhoz, azaz itt található a legtöbb közfeladat. Másrésztől azt is alá kell húzni, hogy az önkormányzati rendszer épp dekoncentrált jellege miatt jóval nehezebben átlátható, mint a központi költségvetés, miközben az itteni esetleges pénzügyi zavaroknak az egész államra hatása lehet. Nem véletlen, hogy a közpénzek feletti legfőbb kontrollszerv, az Állami Számvevőszék 2010-ben működésének egyik fókuszterületévé tette az önkormányzatokat, és tüzetes ellenőrzéseket végzett ebben a szektorban.¹⁴ Lentner Csaba rámutat, hogy „a stabilitási törvény hatálybalépéséig az önkormányzatok pénzügyi függetlenségét fiskális előírások érdemben nem korlátozták”, miközben egyértelművé vált, hogy a települési önkormányzatok adósságteljesítési problémái a pénzügyi rendszer megfertőzésével fenyegettek. A jó kormányzás elősegítését jelentette ezért, hogy – részben épp az önkormányzatok pénzügyi helyzetéről szóló számvevőszéki ellenőrzések alapján – sor került az önkormányzati adóssággkonszolidációra, és új önkormányzati törvény született. Az új önkormányzati szabályozás jobb

lehetőségeket teremt az adósságterhektől megszabadított önkormányzatoknak, de egyfajta kényszert is jelent a kiegyensúlyozott gazdálkodásra: egyrésztől ugyanis megszűnt az a helyzet, amelyben az önkormányzatok túl voltak terhelve részlegesen finanszírozott közfeladatokkal, másrésztől pedig megszűnt az önkormányzatok korlátlan hitelfelvételi lehetősége.¹⁵

A szerző behatóan és őszintén, a sablonválaszokat elvetve foglalkozik a mai magyar gazdaság és társadalom legégetőbb kérdéseivel, amelyek közül külön ki kell emelni az eladósodás problematikáját. A kérdés összetett, legalább két aspektusa van ugyanis: az egyik az állam eladósodásának kérdése, a másik pedig a gazdasági szereplők, azaz a vállalatok és a családok adósságának jelentős megnövekedése. Lentner Csaba felidézi, hogy a rendszerváltás előtti konszenzus szerint szinte ismeretlen fogalom volt a csőd, a tervgazdasági rendszer végével azonban megkeményedtek a költségvetési korlátok. A piac logikája valóban az, hogy mindenki viselje cselekedeteinek következményeit és költségeit. Kérdés ugyanakkor, hogy mindez tartható-e, ha egy egész ország kerül bajba? Mi a teendő, ha a piaci elvekhez való ragaszkodás externális költségei jóval magasabbak, mint a kimentés költségei? Rövid vagy hosszú távra tekintve kell-e optimalizálni? Hogyan kezelhető a külsősegítség-függés kialakulása, a „moral hazard” probléma? Lentner Csaba szakkönyvének egyik nagy értéke, hogy ezeket a sokak által tabunak számító kérdéseket felteszi, és meg is válaszolja. Szerinte „a kemény költségvetési korlát érvényesítésével csínján kell bánni”, de miután a probléma komplex, a közgazdaságtan pedig nem egzakt tudomány, így bizonyosan lesznek olyan olvasók,

akik nem értenek majd teljes mértékben egyet a megfogalmazott válaszokkal, illetve az abból adódó következményekkel. Ez ugyanakkor nem von le a könyv értékéből, hiszen mint minden nagy rendszer-szintű munkának, e kötetnek is feladata aktuális kérdések újszerű megvilágításba helyezése, a közpolitikai útkeresés segítése. Annyi ezzel együtt bizonyosnak tűnik, hogy a helyes válaszok megadásához abból a könyvet átszövő alapvetésből kell kiindulni, miszerint – Lámfalussy Sándor ismert bonmot-ját idézve – nincs túlzott eladósodás túlzott hitelezés nélkül. Mivel a felelősség nem egyoldalú (volt, aki felvette a hitelt, volt, aki kiutalta, és volt, aki mindezt lehetővé tette), így a következmények sem sújthatják csak az egyik felet, az adódó veszteségeket tisztességesen, igazságosan és a társadalom egészének érdekeit figyelembe véve kell elosztani – hangsúlyosan ideértve a hitelekkel fel nem vevők érdekeit is. A szerző ezt figyelembe véve veszi végig azokat az intézkedéseket, amelyek a devizahiteles családok tömeges ellehetetlenülésének kezelésére születtek. A kötet kitér a tehermegosztáson alapuló könnyítésekre, a végtörlesztési lehetőségekre, az árfolyamgátra, a hitelintézeti törvény módosítására, a pozitív adóslistára, a megerősített makroprudenciális szabályozási keretrendszerre, a pénzügyi felügyelet jegybanki integrációjára, valamint a pénzügyi fogyasztóvédelem kiterjesztésére is.

Lentner Csaba sokak véleményét erősíti meg, amikor kifejti, hogy bár a rendszerváltás éveiben „a térségben Magyarország rendelkezett a legjobb esélyekkel a céljai eléréséhez, azonban a 2000-es évek közepére a magyarok esélyei szűntek meg először a történelmi utolérésre [...] a rendszerváltó gazdaságpolitika rendszer-

válságba került”. A fenti kijelentés első olvasatra bizonyosan pesszimiztának tűnik, de ennek az éremnek is két oldala van: tekinthetünk rá úgy is, miszerint Közép-Európában Magyarországon nyílt meg elsőként a lehetőség arra, hogy alapjaiban újítsuk meg a közügyekkel, közpénzügyekkel, gazdaságpolitikával kapcsolatos gondolkodásunkat, és ezáltal elsőként alakítsunk ki egy olyan modellt, amely a 21. század magyar valóságának kérdéseire használható és eredményes stratégiát megalapozó válaszokat adhat.

Lentner Csaba könyve ennek az új gondolkodási keretnek és megközelítésnek rendszerszerű összegzése, igazi hiánypótló munka. A szerző szerint a jó közpénzügy-politika és gyakorlatias vetülete, a gazdasági kormányzás „tudományos alapokon áll, kiforrott gyakorlati, módszertani alapokkal rendelkezik, a megértését, elfogadtatását már-már művészi eszközökkel kell biztosítani, és szerencse övezi”. Az első három szempont rajtunk múlik, és Lentner Csaba professzor könyve alapján jó okunk van az optimizmusra, a negyedikkel kapcsolatban pedig nem tehetünk mást, mint hogy erősen bízunk a jó szerencsében. Kétségtelen, hogy a magyar történelem nem mindig a csillagok szerencsés együttállásáról szólt, de az is tény, hogy kis európai országgént most újra a saját utunkat járhatjuk, saját sorsunk alakítói lehetünk, ami az utóbbi évtizedek, sőt évszázadok viszonylatában önmagában is nagy eredmény, és ebből adódóan őszinte bizakodásra adhat okot.

Lentner Csaba szakkönyvét minden érdeklődőnek tisztelettel ajánlom.

(Lentner Csaba: *Közpénzügyek és államháztartástan. Nemzeti Közsolgálati és Tankönyvkiadó, Budapest, 2013, 345 oldal.*)

JEGYZETEK

- ¹ Carmen M. Reinhart–Kenneth S. Rogoff: *Recovery from Financial Crises. Evidence from 100 Episodes*. NBER Working Paper, No. 19823, January 2014.
- ² Szapáry György, Magyarország washingtoni nagykövete, a Magyar Nemzeti Bank korábbi alelnöke definícióját használva a jelenleg is zajló krízis egyszerre pénzügyi válság, adósságválság, bizalmi és ebből adódóan növekedési válság. Lásd Szapáry György beszéde a Magyar Nemzeti Bank Lámfalussy-konferenciáján. 2014. január 31.
- ³ Az EU jövőjével kapcsolatos útkereséssel kapcsolatban a magyar miniszterelnök is kifejtette a véleményét, miszerint az új stratégia elemei a következők: 1. eurózóna pénzügyi stabilizálása; 2. a nem eurózóna-tagországoknak szabadságot kell adni gazdaságpolitikájuk alakítására; 3. le kell győzni a „bővítési fáradtságot”; 4. szükség van az EU–USA szabad kereskedelmi megállapodásra; 5. az Oroszországgal való kapcsolatokat újjá kell építeni; 6. versenyképes, alacsony energiaárak kelljenek. A versenyképesség feltételei pedig az alábbiak: 1. politikai stabilitás; 2. ésszerű áron elérhető és továbbfejleszhető tudás és munkaerő; 3. olcsó energia. Lásd Orbán Viktor beszéde a Magyar Nemzeti Bank Lámfalussy-konferenciáján. 2014. január 31.
- ⁴ Michael Howlett–M. Ramesh–Anthony Perl: *Studying Public Policy. Policy Cycles and Policy Subsystems*. Oxford University Press, Toronto–New York, 1995.
- ⁵ Mihály Varga: *Hungary's economy has bucked the trend*. Financial Times, Jan 27, 2014.
- ⁶ 2014 elején 16 európai uniós állammal szemben folyt túlzottdeficit-eljárás.
- ⁷ A konszenzus összefoglalóját lásd Olivier Blanchard et al.: *In the wake of the crisis. Leading Economists Reassess Economic Policy*. The MIT Press, International Monetary Fund, 2012.
- ⁸ Erről részletesen lásd Kolozsi Pál Péter: *Monetáris politika, érdekcsoportok, pénzügyi válság*. Pénzügyi Szemle, 2013/1., 35–52. o., illetve Joseph Stiglitz: *Macroeconomics, Monetary Policy and the Crisis*. In: *In the wake of the crisis. Leading Economists Reassess Economic Policy*. Ed.: Blanchard et al., The MIT Press, International Monetary Fund, 2012.
- ⁹ Korábban nehezen volt elképzelhető, hogy az IMF egykori vezető közgazdásza a kötelező ma-

gánnyugdíjpénztárak megszüntetése mellett érveljen. Jan Krzysztof Bielecki–Mark Allen: *Making Sense of Pension Reform*. Project Syndicate. Jan 9, 2014. www.project-syndicate.org/commentary/jan-k-bielecki-and-mark-allen-show-why-changes-to-pension-systems-should-be-undertaken-when-economic-growth-is-robust

¹⁰ Szapáry György előadása a Magyar Nemzeti Bank Lámfalussy-konferenciáján. 2014. január 31.

¹¹ Lásd Orbán Viktor beszéde a Magyar Nemzeti Bank Lámfalussy-konferenciáján. 2014. január 31.

¹² Az Állami Számvevőszék elnökének expozeje elérhető az ÁSZ honlapján. www.asz.hu/orszaggyulesi-hozzaszolas/2012-10-02/az-allami-szamvevoszek-elnokenek-expozeja-a-magyar-koztarsasag-2011-evi-koltsegetese-nek-vegrehajtasarol-szolo-torvenyjavaslatrol-es-a-hozza-kapcsolodo-szamvevoszeki-jelentesrol/zarszamas-2012.pdf

¹³ Az ezen a körön kívüli ellátások átalakultak, illetve átkerültek az Egészségbiztosítási Alaphoz, illetve a Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Alaphoz.

¹⁴ Az Állami Számvevőszék önkormányzati ellenőrzései egy rendszerbe illeszkednek: a kiemelkedő

pénzügyi kockázatok és sérülékenység miatt elsőként a kiválasztott önkormányzatok pénzügyi folyamatait, majd pedig ehhez kapcsolódva vagyoni helyzetét, illetve a belső kontrollrendszert kezdte el ellenőrizni az ÁSZ. Ez a három ellenőrzési fókusz együtt alkot egy egészet, hiszen a megfelelően kiépített és működtetett belső kontrollrendszerrel jelentősen csökkenthetők a kockázatok, és ez az alapfeltétele a közpénzek, a közvagyon szabályszerű, gazdaságos, hatékony és eredményes felhasználásának. Ebbe a sorba illeszkednek a nemzetiségi önkormányzatokat és a többségi önkormányzati tulajdonban levő gazdasági társaságokat érintő ellenőrzések is. Lásd Domokos László: *Az Állami Számvevőszék önkormányzati ellenőrzési tapasztalatai*. Domokos László Hírportál. www.domokoslaszlo.com/hirek-domokos-laszlo/domokos-laszlo-a-rezsidi-jak-csokkentese-gondosabb-elszamolásra-osztonzi-a-megrendeloke-t-es-alaposabb-szamadasra-a-vallalatokat

¹⁵ Domokos László: *Az Állami Számvevőszék munkája és az adósságszabály*. 1. rész. Pénzügyi Szemle Online, 2014. január 21. www.penzugyiszemle.hu/tanulmanyok-eloadasok/az-allami-szamvevoszek-munkaja-es-az-adossagszabaly-1